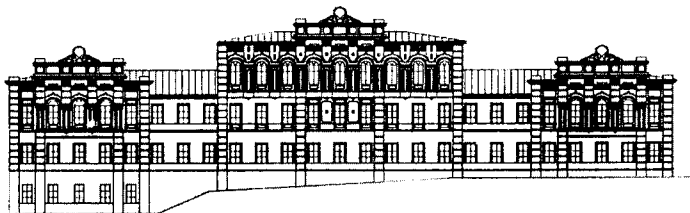

**МІНІСТЕРСТВО КУЛЬТУРИ УКРАЇНИ
ДЕПАРТАМЕНТ КУЛЬТУРИ І ТУРИЗМУ
ХАРКІВСЬКОЇ ОБЛАСНОЇ ДЕРЖАВНОЇ АДМІНІСТРАЦІЇ
ХАРКІВСЬКА ДЕРЖАВНА АКАДЕМІЯ КУЛЬТУРИ**

**ПРОБЛЕМИ МУЗЕЄЗНАВСТВА, ЗБЕРЕЖЕННЯ
ТА ВІДНОВЛЕННЯ ІСТОРИЧНОЇ ПАМ'ЯТІ**

(До 85-річчя Харківської державної академії культури та 25-річчя відкриття першого в Україні музейного відділення ХДАК)

Матеріали всеукраїнської науково-теоретичної конференції
14–15 травня 2014 р.

Харків
ХДАК
2014

УДК[069:930.85](063)
ББК 79.1я431+63.3(4УКР)-7я431
П 78

Друкується за рішенням ученої ради
Харківської державної академії культури
(протокол № 11 від 29.04.2014 р.)

Редакційна колегія:

В. М. Шейко	д-р іст. наук, проф., чл.-кор. НАМУ, ректор ХДАК
М. М. Каністратенко	канд. іст. наук, доц., перший проректор ХДАК
С. І. Лиман	д-р іст. наук, проф. ХДАК
О. О. Тортика	д-р іст. наук, проф. ХДАК
С. В. Потрашков	д-р іст. наук, проф. ХДАК
О. В. Жукова	канд. іст. наук, доц. ХДАК
Л. Ф. Торбовська	нач. ред.-вид. відділу

...

П 78 Проблеми музеєзнавства, збереження та відновлення історичної пам'яті (до 85-річчя Харківської державної академії культури та 25-річчя відкриття першого в Україні музейного відділення ХДАК) : матеріали всеукр. наук.-теорет. конф., 14–15 трав. 2014 р. / [редкол.: В. М. Шейко та ін.]. — Х. : ХДАК, 2014. — 100 с.

Висвітлюється доробок відомих науковців, аспірантів, студентів вищих навчальних закладів України та зарубіжних країн, співробітників провідних музеїв з проблем музеєзнавства та історичного краєзнавства, підготовки фахівців музейної галузі в Україні.

УДК[069:930.85](063)
ББК 79.1я431+63.3(4УКР)-7я431

© Харківська державна академія
культури, 2014

Цей комплекс документів дозволяє відтворити важливі сторінки життя та наукової діяльності Рози Борисівни.

Отже, особистий архів Р. Б. Гуревич, яким поповнився фонд майбутнього музею історії ХДАК, може бути використаний не тільки при створенні музейної експозиції, а й стане важливим джерелом для майбутніх дослідників історії академії, її наукових здобутків, а також розвитку бібліотечної справи і бібліотечної освіти в Україні.

Л. Ю. Глазкова

ФОНДИ ХІМ ПРО ВИВЧЕННЯ ІСТОРІЇ ФАРМАЦІЇ НА ХАРКІВЩИНІ В ХІХ–ХХ ст.

На початку ХІХ ст. в Харкові виникають приватні аптеки, що зумовлене збільшенням населення міста (в 1809 р. мешканців Харкова вже налічувалося 13 тис осіб), і, як наслідок, зростаючим попитом на ліки. Одна наявна казенна аптека не могла задовольнити попит як міського населення, так і губернії загалом. Отже, створюються «вільні», тобто приватні, комерційні аптеки Венцеля, згодом – Генріха Сартіссона, Карла Доранта, Григорія Фідлера, Єгора Коха і магістра фармації Фрідріха Коха. Їх діяльність регламентувалася «Аптекарьським статутом» 1789 р., а потім 1836 р., оскільки «Правила відкриття аптек» були видані лише у 1873 р.

У другій половині ХІХ ст. мережа аптечних закладів на Харківщині продовжувала зростати, виникають нові аптеки при лікарських установах, а також аптечні магазини. Такою була динаміка розвитку аптечної мережі Харківської губернії: 1800 р. – 1 аптека, 1825 р. – 5, 1865 р. – 28, 1886 р. – 37, 1900 – 54, а в 1916 р. – 82. У Харкові аптечна мережа того часу налічувала вже 19 аптек. Таким чином, одна аптека обслуговувала 10,5 тис. мешканців міста, що становило найвищий показник рівня забезпеченості аптечними послугами серед українських міст. Середній показник на той час – одна аптека на 28 тис. осіб (сучасний показник для порівняння: 1 на 5 тис. харківців).

У фондах Харківського історичного музею зберігається фото перших медичних закладів Харкова, скляний і керамічний аптечний посуд ХІХ ст. з приватних аптек. Особливої уваги заслуговують керамічний посуд із заводськими написами, назви ліків латинською мовою.

Після жовтневого перевороту 1917 р. підготовку фармацевтів при аптеках скасовано. Лише в 1923 р. засновані хімічні фармацевтичні факультети при Харківському та Одеському університетах.

Кадри фармакологів в Україні традиційно формувалися переважно з лікарів, ветеринарів, хіміків та фармакологів. Серед відомих випускників Харківського імператорського університету, які здійснили вагомий внесок у розвиток вітчизняної фармації, працюючи в Харкові та інших містах, були Василь Якович Данилевський, Микола Сергійович Бокаріус, Микола Авксентійович Валяшко, Ілля Ілліч Мечніков. У фондах ХІМ зберігаються фото-

графії з факсиміле вченого В. Я. Данилевського; особливої уваги заслуговує фото молодого вченого, зроблене відомим харківським фотографом Олексієм Михайловичем Іваницьким, а також рідкісне фото з вихованками Жіночого медичного інституту Харкова.

Зусиллями В. Я. Данилевського в 1919 р. створений Український органотерапевтичний інститут, який став першим подібним закладом на теренах СРСР і третім у світі (після Берліна й Праги). Нині це Інститут проблем ендокринної патології ім. В. Я. Данилевського АМН України. Намір перетворити медичний факультет в окремий інститут спочатку втілювався в Харківському жіночому медичному інституті, ініціатором і головою оргкомітету, з фундації якого був саме В. Я. Данилевський. Згодом і цей заклад, об'єднавшись із медичним факультетом університету, перетвориться на славнозвісний Харківський медичний інститут.

Важливим для розвитку судової медицини і судової хімії був професор-хірург Микола Сергійович Бокаріус (1869–1931). Його фото, а також його сина Миколи Миколайовича Бокаріуса, котрі започаткували організацію в Україні судово-медичної експертизи на державному рівні, зберігаються у фондах ХІМ. Після смерті М. С. Бокаріуса його ім'ям названо НДІ судових експертиз (зараз – науково-дослідний інститут судових експертиз ім. засл. проф. М. С. Бокаріуса).

У розвитку фармацевтичної освіти в Україні значну роль відіграв М. А. Валяшко (1874–1955), котрого вважають її засновником. Його ім'я перебуває поряд з іменем мікробіолога І. І. Мечнікова, нашого земляка (село Іванівка Куп'янського району), лауреата Нобелівської премії в 1908 р. в галузі фізіології та медицини. У фондах ХІМ зберігаються кілька монографій ученого, серед них – книга «Сорок років пошуку раціонального світогляду» (1913 р.), в якій він підсумував свої наукові пошуки. І якщо всі відкриття і плідна праця Мечнікова відбуваються під час його перебування в університетах Санкт-Петербурга, Новоросійська, Одеському, Пастерівському (Париж) інститутах, то вся плідна діяльність доктора фармацевтичних і хімічних наук Миколи Авксентійовича Валяшко пов'язана саме з Харковом. У 1921–1922 рр. він – перший ректор Харківського фармацевтичного інституту. З 1925 р. в ХФІ ним створена перша в СРСР науково-дослідна кафедра фармацевтичної хімії для підготовки наукових працівників фармацевтичної спеціальності. У 1971 р. рішенням ЮНЕСКО відзначалось 100-річчя з дня його народження. На V національному з'їзді фармацевтів України в Харкові в 1999 р. М. А. Валяшко названий «гордістю та славою фармації».

Фонди ХІМ продовжують поповнюватися зразками продукції високо-ефективних лікарських засобів синтетичного походження, які випускають 9 фармацевтичних підприємств області за міжнародними стандартами GMP, а також примірниками наукових видань 12 медичних науково-дослідних ін-

ститутах нашого регіону. Це сприяє подальшому досконалому вивченню історичної основи галузей економіки та вихованню нових поколінь науковців.

А. Ю. Сорокотягін

І. Ф. ПАВЛОВСЬКИЙ ЯК ЗАСНОВНИК МУЗЕЇВ ВІЙСЬКОВОГО ПРОФІЛЮ В УКРАЇНІ

Іван Францевич Павловський (1851–1922) – видатний український військовий історик, архівознавець, викладач історії, красзнавець та громадський діяч Полтавщини. Загалом наукові інтереси цієї особистості зумовили те, що він став відомим діячем музейної справи – одним із засновників на українських землях першого музею військового профілю. Це музей Полтавської битви, або, як він називався в момент заснування, Полтавський музей на Шведській Могилі. Нині ця установа є найвідомішим військово-історичним музеєм в Україні та за її межами і єдиним таким музеєм, що представляє українську військову музейну справу на рівні організації військово-історичних музеїв світу ІАММ під егідою ЮНЕСКО.

Можливість створення музею на Шведській Могилі І. Павловський, тоді член Полтавського церковного історико-археологічного комітету та губернської архівної комісії, обґрунтував у статті в «Історичному віснику» в 1895 р., а вже в 1907 р. запропонував проєкт побудови музею. Працюючи над створенням колекції музею, І. Ф. Павловський відвідував наукові установи, архіви, Імператорську Академію Наук, Академію Мистецтв, Публічну Бібліотеку, переписувався з Королівським архівом Стокгольма. Співпраця зі шведськими науковцями та громадськими діячами була для нього вельми важливою в роботі над створенням музею. Павловський вів переписку та зустрічався з військовим істориком К. Грилем, істориком К. Бенедіком, громадським діячем та офіцером шведської армії А. Тамом. Експозиція музею була створена ним за два місяці з допомогою колег з Полтавського церковного історико-археологічного комітету. Музей було врочисто відкрито 26 червня 1909 року, до 200-ї річниці Полтавської битви. Директором музею став сам Іван Павловський. Колекція на той момент налічувала близько 340 експонатів: портрети Петра I, Карла XII, І. Мазепи, командного складу обох армій, портрети шведських генералів, які до цього часу не були відомі в російських виданнях, живописні пологна, гравюри, зброя, прапори. Уже на основі матеріалів створеного музею Павловський проводив дослідницькі роботи у сфері музейної справи, результатом яких стали видання «Каталог музею Полтавської битви на Шведській Могилі», «Шведська Могила», «Щодо історії Шведської Могили», «Битва під Полтавою 27 червня 1709 р. та її пам'ятки».

Наукову та музейну роботу Івана Павловського було перервано Жовтневим переворотом та Громадянською війною. Після декількох пограбувань музею він був змушений, щоб зберегти решту колекції, 1920 р. передати експонати до Центрального Пролетарського музею Полтавщини (нині Полтав-